

การเพาะเลี้ยงปลาตะเพียน

คำนำ

ปลาตะเพียนขาว หรือ ที่เรียกติดปากกันสั้น ๆ ว่า “ปลาตะเพียน” ภาคอีสาน เรียกว่า “ปลาปาก” เป็นปลาพื้นเมืองของไทย มีชื่อทางวิทยาศาสตร์ว่า *Barbonymus gonionotus* สำหรับในประเทศไทย นั้น หากจะค้นไปถึงว่า ปลานี้ประชาชนเริ่มรู้จักกันมาตั้งแต่สมัยไหน เชื่อกันว่าปลาชนิดนี้มีอยู่คู่กับ แม่น้ำ บึง ลำคลอง หนอง ในแถบภูมิภาคส่วนนี้มานานหนักหนาแล้ว นับตั้งแต่สมัยสุโขทัยหรืออาจจะก่อนหน้านั้น เพราะมีลายของถ้วยชามเครื่องเคลือบปรากฏเป็นรูปปลาตะเพียนให้เห็นอยู่เกลื่อนกลาด แต่ชื่อ “ตะเพียน” ที่ใช้ เรียกขานกัน เพิ่งจะมาพบเป็นหลักฐาน ในสมัยอยุธยาตอนปลาย จากพงศาวดาร ฉบับสมเด็จกรมพระปรมานุชิตชิโนรสและฉบับพระราชหัตถเลขา มีข้อความต้องกันอยู่ว่า สมเด็จพระเจ้าท้ายสระ ชอบเสวย ปลาตะเพียน ถึงกับตั้งกำหนดโทษแก่คนที่กินปลาตะเพียนว่า จะต้องถูกปรับถึง 5 ตำลึง และในกาพย์ห่อโคลงประพาสธารทองแดง ของเจ้าฟ้าธรรมาธิเบศร์ (เจ้าฟ้ากุ้ง) ได้พรรณนาถึงฝูงปลาที่มีความว่า

เทโพและเทพา ตะเพียนกาพาพวกจร

อ้ายบ้าปลาสุ่มพอน ผักพรั้าเพี้ยแลหนดพราหมณ์

เทโพพาพวกฟ้อง เทพา

ปลาตะเพียนปลาพาพา คู่เคี้ย

สุ่มพอนอ้ายบ้าปลา หลายหมู่

ปลาผักพรั้าม้าเพี้ย ว้ายไล่หนดพราหมณ์

นับว่า ปลาตะเพียน หรือตะเพียนขาว เป็นปลาน้ำจืดคู่บ้านคูเมืองโดยแท้และเป็นปลาที่สามารถนำมาเลี้ยงและเพาะขยายพันธุ์ได้ง่าย จึงเป็นปลาพื้นเมืองที่ได้รับการคัดเลือก ให้ส่งเสริมในการเพาะเลี้ยง อีกชนิดหนึ่ง การเพาะเลี้ยงปลาตะเพียนนั้น ได้ดำเนินการเป็นครั้งแรก ก่อนปี พ.ศ.2503 ที่สถานีประมง (บึงบอระเพ็ด) นครสวรรค์ ต่อมาการเพาะพันธุ์ปลาชนิดนี้ ได้รับการพัฒนา ทั้งวิธีเลียนแบบธรรมชาติและผสมเทียม ซึ่งสามารถเผยแพร่และจำหน่ายอย่างกว้างขวางในปัจจุบัน

แหล่งกำเนิดและการแพร่กระจาย

ปลาตะเพียน เป็นปลาที่มีถิ่นกำเนิดดั้งเดิมอยู่แถบแหลมอินโดจีน ชาวไทย สุมาตรา อินเดี ย ปากีสถาน และยังมีชุกชุมในถิ่นดังกล่าว สำหรับประเทศไทยเรานั้นมีอยู่ทั่วไปในแหล่งน้ำธรรมชาติ อัน ได้แก่ แม่น้ำ ห้วย หนอง คลอง บึงต่าง ๆ ทั่วทุกภาคของประเทศ

รูปร่างลักษณะ

ปลาตะเพียน มีลักษณะลำตัวแบนข้าง หัวเล็ก ปากเล็ก ริมฝีปาก ขอบส่วนหลังโค้งยกสูงขึ้น ความยาวจากสุดหัวจรดปลายหาง 2.5 เท่าของความสูง จะงอยปากแหลม มีหนวดสั้นเล็กๆ 2 คู่ มีเกล็ด ตามแนวเส้นข้างตัว 29 -31 เกล็ด ลำตัวมีสีเงินแวววาว ส่วนหลังมีสีคล้ำเล็กน้อย ส่วนท้องมีสีขาว ที่โคนของเกล็ดมีสีเทาจนเกือบดำ ปลาตะเพียน ซึ่งขนาดโตเต็มที่จะมีลำตัวยาวสูงสุดถึง 50 เซนติเมตร

อุปนิสัยและคุณสมบัติบางประการ

ความเป็นอยู่

ปลาตะเพียนเป็นปลาที่หลบซ่อนอยู่ตามแม่น้ำ ลำคลอง หนอง บึง ที่มีกระแสน้ำไหลอ่อนๆ หรือน้ำนิ่ง เป็นปลาที่ทนต่อสิ่งเปื้อน แปร และ สามารถปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมได้ดี ทั้งยังเจริญเติบโตในน้ำกร่อย ที่มีความเค็มไม่เกิน 7 ส่วนพัน อุณหภูมิเหมาะสม สำหรับปลาชนิดนี้อยู่ระหว่าง 25 -33 องศาเซลเซียส

นิสัยการกินอาหาร

ระบบการกินอาหาร การตรวจสอบระบบการกินอาหารของ ปลาตะเพียน ขนาด 12.5 - 25.5 เซนติเมตร พบว่า มีฟันในลำคอ (Pharyngeal teeth) เป็นชนิดกัดบดแบบสามแถว มีซี่เหงือกสั้นๆ อยู่ ห่างกัน พอประมาณ ท่อทางเดินอาหาร กระเพาะอาหารไม่มีลักษณะแตกต่างจากลำไส้ ลำไส้มีผนังบาง ๆ ยาวขดเป็นม้วนยาว 2.02 - 2.73 เท่า ความยาวสุดของลำตัว

นิสัยการกินอาหาร กล่าวกันว่าลูกปลาตะเพียน วัยอ่อน กินสาหร่ายเซลล์เดียวและ แพลงก์ตอนขนาดเล็ก ส่วนพวกปลาขนาด 3 - 5 นิ้ว กินพวกพืชน้ำ เช่น แหนเป็ด สาหร่ายพวงชะโด ผักบุ้ง สำหรับปลาขนาดใหญ่สามารถกินใบพืชบก เช่น ใบมันเทศ ใบมันสำปะหลัง หญ้าขน ฯลฯ พบว่าปลา ตะเพียนหาอาหารกินในเวลากลางวันมากกว่ากลางคืน

การแยกเพศ

ลักษณะภายนอกของปลาตัวผู้และตัวเมียคล้ายคลึงกันมากแต่เมื่อใกล้ผสมพันธุ์ จะสังเกตเห็นได้ง่ายขึ้นคือ ตัวเมียจะมีท้องอูมเป่งพื่นท้องนึ่มและรูปร่างกว้างกว่าปกติ ส่วนตัวผู้ท้องจะแบนพื่นท้องแข็ง ถ้าเอามือลองรีดเบาๆ ที่ท้องจะมีน้ำสีขาวขุ่น คล้ายน้ำนมไหลออกมา หากเอามือลูบตามแก้มจะรู้สึกสากมือ

การเพาะพันธุ์ปลาตะเพียน

ในการเพาะพันธุ์ปลาตะเพียนควรเลี้ยงพ่อแม่พันธุ์เอง บ่อขุนเลี้ยงพ่อแม่พันธุ์ ควรเป็นบ่อดินขนาดประมาณ 400 ตารางเมตร ถึง 1 ไร่ โดยปล่อย ปลาเพศผู้เพศเมีย แยกบ่อกันในอัตราประมาณ 800 ตัว/ไร่ ให้ฝึกต่างๆ หรือ อาหารผสมในอัตราประมาณร้อยละ 3 ของน้ำหนักตัว การเลี้ยงพ่อแม่ปลา อาจจะเริ่มในเดือนตุลาคมหรือพฤศจิกายน โดยคัดปลาอายุประมาณ 8 เดือน แยกเพศและปล่อยลงบ่อ เมื่ออากาศเริ่มอุ่นขึ้นในเดือนกุมภาพันธ์ควรตรวจ สอบพ่อแม่ปลา ถ้าอ้วนเกินไปก็ต้องลดอาหาร หากผอมเกินไปก็ต้องเร่งอาหาร ทั้งนี้ควรจะถ่ายน้ำบ่อยๆ เพื่อเร่งการเจริญเติบโตของไข่และน้ำเชื้อ การเพาะพันธุ์ จะเริ่มได้ประมาณเดือนมีนาคมถึงกันยายน โดยพ่อแม่พันธุ์จะพร้อมที่สุด ในเดือนพฤษภาคม - มิถุนายน

การคัดพ่อแม่พันธุ์

ปลาเพศเมียที่มีไข่แก่จัดจะมีท้องอูมโป่งและนิ่ม ผนังท้องบาง ช่องเพศและช่องทวารค่อนข้างพองและยื่น ส่วนปลาเพศผู้แทบจะไม่มีปัญหา เรื่องความพร้อมเนื่องจากสร้างน้ำเชื้อได้ดีเกือบตลอดปี

การฉีดฮอร์โมน

โดยทั่วไปปัจจุบันใช้ฮอร์โมนสังเคราะห์ LHRH ฉีดในอัตรา 10-15 ไมโครกรัม/กิโลกรัม ควบคุมกับยาเสริมฤทธิ์ Domperidone ในอัตรา 5 -10 มิลลิกรัม/กิโลกรัม ตำแหน่งที่นิยมฉีดได้เกิดบริเวณใต้ครีบทหลังเหนือเส้น ข้างตัวหรือบริเวณโคนครีบท

การผสมพันธุ์

การผสมพันธุ์ทำได้ 2 วิธี

1. ปล่อยให้พ่อแม่ปลามผสมพันธุ์กันเอง เมื่อฉีดฮอร์โมนเสร็จ ก็จะปล่อยพ่อแม่ปลาลง ในบ่อเพาะรวมกัน โดยใช้อัตราส่วนแม่ปลา 1 ตัว/ปลาเพศผู้ 2 ตัว บ่อเพาะควรมีพื้นที่ไม่ต่ำกว่า 3 ตารางเมตร ลึกประมาณ 1 เมตร บ่อขนาดดังกล่าว จะปล่อยแม่ปลาได้ประมาณ 3 ตัว เพื่อความสะดวกในการแยกพ่อแม่ปลา ควรใช้อวนชั่งตาห่าง ฟูในบ่อไว้ชั้นหนึ่งก่อน แล้วจึงปล่อยพ่อแม่ปลาลงไป แม่ปลาจะวางไข่หลังการฉีดประมาณ 6-8 ชั่วโมง โดยจะไล่รัดกันจนน้ำ แดกกระจาย เมื่อสังเกตว่าแม่ปลาวางไข่หมดแล้ว ก็ยกอวนที่ฟูไว้ ออก พ่อแม่ปลาจะติดตามไข่ปลาตลอดตาจนลงไปรวมกัน ในบ่อ จากนั้นก็รวบรวมไข่ปลา ไปฟักในกรวยฟัก การผสมพันธุ์วิธีนี้มีข้อดีในเรื่องคุณภาพของไข่ที่ได้ มักจะเป็นไข่ที่สุกพอดี นอกจากนั้นผู้เพาะยังไม่ต้องเสียเวลารอคอย แต่ในบางครั้ง ปลาตัวผู้อาจไม่ชื่อน้ำเชื้อเข้ามาผสมทำให้ไข่ที่ได้ไม่ฟักเป็นตัว นอกจากนั้น ไข่ที่รวบรวมได้มักจะไม่สะอาด

2 วิธีการผสมเทียม หลังจากฉีดประมาณ 6-8 ชั่วโมงจะสามารถฉีดไข่ปลาได้ โดยปลา จะมีอาการกระวนกระวายว่ายน้ำไปมารุนแรงผิดปกติ บางตัวอาจจะขึ้นมาสูบ อากาศบริเวณผิวน้ำ เมื่อพบว่าปลามีอาการดังกล่าวก็ควรตรวจดูความพร้อม ของแม่ปลา โดยจับปลาหงายท้องขึ้นโดยตัวปลายังอยู่ในน้ำ และบีบบริเวณใกล้ช่องเพศเบาๆ หากพบว่าไข่พุ่งออกมาอย่างง่ายดายก็นำแม่ปลามาฉีดไข่ได้ การผสมเทียมใช้วิธีแห้งแบบดัดแปลงโดยใช้ผ้าขั้วตัวปลาให้แห้ง แล้วฉีดไข่ลง ในภาชนะที่แห้งสนิท จากนั้นนำปลาตัวผู้มา

รดน้ำเชื้อลงผสม ในอัตราส่วนของ ปลาตัวผู้ 1- 2 ตัว ต่อไข่ปลาจากแม่ไข่ 1 ตัว ใช้ชนไก่คนไข่กับน้ำเชื้อจนเข้ากันดี แล้วจึงเติมน้ำสะอาดเล็กน้อยพอท่วมไข่การคนเล็กน้อยในชั้นตอนนี้เองเชื้อตัวผู้ ก็จะเข้าผสมกับไข่ จากนั้นจึงเติมน้ำจนเต็มภาชนะถ่ายน้ำเป็นระยะๆ เพื่อล้างไข่ให้สะอาด ไข่จะค่อยๆ พองน้ำและขยายขนาดขึ้นจนพองเต็มที่ภายในเวลา ประมาณ 20 นาที ระหว่างช่วงเวลาดังกล่าวต้องคอยถ่ายน้ำอยู่เสมอ เพื่อป้องกันไม่ให้ไข่บางส่วนเสีย เมื่อไข่พองเต็มที่แล้วก็สามารถนำไปฟักในกรวยฟักได้

การอนุบาลลูกปลา

บ่อที่ใช้เป็นบ่อดินขนาดประมาณครึ่งไร่ถึงหนึ่งไร่ ความลึกประมาณ 1 เมตร ก่อนปล่อยลูกปลา ต้องเตรียมบ่อให้ดีเพื่อกำจัดศัตรูและเพิ่มอาหารของลูกปลาในบ่อ การอนุบาลลูกปลาตะเพียนนี้ระดับน้ำในบ่ออนุบาลขณะเริ่มปล่อยลูกปลาควรอยู่ในระดับ 30-40 เซนติเมตร แล้วค่อยๆ เพิ่มระดับน้ำ สัปดาห์ละ 10 เซนติเมตร เพื่อรักษาคุณสมบัติน้ำ ส่วนการใส่ปุ๋ยนั้นหากวางแผนจะอนุบาลด้วยอาหารสมทบเพียงอย่างเดียวก็ไม่ต้องเติมปุ๋ยในบ่อ การขนย้ายลูกปลาลงบ่อดินเมื่อย้ายลูกปลาลงบ่อดินแล้วให้อาหาร ซึ่งอาจใช้ไข่ต้มเอาแต่ไข่แดงนำไปละลายน้ำและกรองผ่านผ้าโอลอนแล้วสาดให้ทั่วบ่อ ปริมาณไข่ที่ให้ขึ้นอยู่กับพื้นที่บ่อ บ่อ 1 ไร่ ปล่อยลูกปลาประมาณ 750-1,000 ตัว/ตารางเมตร เมื่อลูกปลาโตขึ้น ในวันที่ 5 จะเริ่มลดอาหารไข่ และให้รำละเอียด โดยค่อยๆ โรยทีละน้อยรอบๆ บ่อกะให้รำแผ่กระจายเป็นพื้นที่กว้างประมาณ 1 วา จากขอบบ่อ เพราะลูกปลาส่วนใหญ่จะอาศัยอยู่ในบริเวณนี้ การสังเกตการกินอาหารทำยาก เพราะลูกปลายังไม่ขึ้นมากินที่ผิวน้ำ แต่จะคอยกินอาหารที่ค่อยๆ จมลง หลังให้อาหารแล้วใช้แก้วตักลูกปลามาดู ถ้าลูกปลากินอาหารดีท้องจะขาวเห็นชัดเจน เมื่ออนุบาลไปได้ประมาณ 2 สัปดาห์ลูกปลาจะเริ่มขึ้นมากินอาหารที่ผิวน้ำจะสังเกตการกินอาหารได้ง่ายขึ้นโดยจะโรยรำด้านเหนือลม รำจะค่อยๆ ลอยไปตรงข้ามต้องคอยสังเกตว่าเศษรำ ที่ลอยมาติดขอบบ่อ มีมากน้อยเพียงใด ถ้ามีมาก ก็แสดงว่าให้อาหารมากเกินไป ต้องลดอาหารลงอาหารที่ให้นี้ ถ้าให้ได้คุณค่าทางโภชนาการดียิ่งขึ้นควรผสมปลาป่นร่อนแล้วในอัตราส่วน รำ : ปลาป่น เท่ากับ 3 : 1 การให้รำอาจจะให้วันละ 3 - 4 ครั้ง ในระยะแรกๆ และลดลงเหลือ 2 ครั้งในเวลาต่อมา โดยทั่วไปเมื่ออนุบาล ได้ 4-6 สัปดาห์จะได้ลูกปลาขนาดประมาณ 1 นิ้ว อัตรารอดประมาณร้อยละ 30-50 ซึ่งหมายความว่า จะได้ลูกปลาจำนวน 360,000 – 800,000 ตัว/ไร่

การเลี้ยงปลาตะเพียน

ปลาตะเพียนสามารถเจริญเติบโตได้ดี ในแหล่งน้ำทั่วไป เป็นปลาที่เลี้ยงง่าย กินพืชเป็นอาหารอาศัยอยู่ได้ดี ทั้งในแหล่งน้ำไหลและแหล่งน้ำนิ่ง การเลี้ยงปลาตะเพียนมีรูปแบบการเลี้ยง หลายลักษณะ ได้แก่ การเลี้ยงในบ่อดิน ในนาข้าว ในร่องสวนและการเลี้ยงปลาในกระชัง ส่วนมากนิยมเลี้ยงในบ่อดิน

บ่อเลี้ยง ควรเป็นบ่อขนาด 400 ตารางเมตร จนถึงขนาด 1 ไร่ หรือ มากกว่านั้น ความลึกของน้ำในบ่อควรให้ลึกกว่า 1 เมตรขึ้นไป ใช้เลี้ยงลูกปลา ที่มีขนาดยาว 5 - 7 เซนติเมตรขึ้นไป ในอัตราส่วน 3-4 ตัวต่อตารางเมตร หรือ 5,000 ตัว/ไร่

บ่อใหม่ หมายถึง บ่อที่เพิ่งขุดใหม่และจะเริ่มการเลี้ยงเป็นครั้งแรก บ่อในลักษณะเช่นนี้ ไม่ค่อยมีปัญหา เรื่องโรคพยาธิที่ตกค้างอยู่ในบ่อ เพียงแต่บ่อใหม่ จะมีอาหารธรรมชาติอยู่น้อย หากภายในบ่อมีคุณสมบัติของดินและน้ำไม่เหมาะสมก็ต้องทำการปรับปรุง เช่น น้ำและดิน มีความเป็นกรดเป็นด่างต่ำกว่า 6.5 ก็ต้องใช้ปูนขาวช่วยในการปรับสภาพ โดยระบายน้ำเข้าให้มีระดับประมาณ 10 เซนติเมตร ทิ้งไว้ประมาณ 1 สัปดาห์จึงใส่ปุ๋ยคอกหรือปุ๋ยวิทยาศาสตร์จากนั้น ก็ระบายน้ำเข้าให้มีระดับประมาณ 50 เซนติเมตรทิ้งไว้อีก 5-7 วันจึงปล่อยน้ำ ให้ได้ระดับตามต้องการประมาณ 1- 1.5 เมตร จึงปล่อยปลาลงเลี้ยง

บ่อเก่า หรือบ่อที่ผ่านการเลี้ยงมาแล้ว หลังจากจับปลาแล้วทำการสูบน้ำออกให้แห้ง ทิ้งไว้ไม่น้อยกว่าหนึ่งวัน จากนั้นใส่ปูนขาวฆ่าเชื้อโรคและพยาธิ พร้อมทั้งปรับสภาพความเป็นกรดเป็นด่างของก้นบ่อ แต่ถ้าเป็นบ่อที่มีเลนอยู่มาก ควรทำการลอกเลนขึ้นก่อนแล้วจึงค่อยใส่ปูนขาว จากนั้นตากบ่อทิ้งไว้อีก 7 วัน แล้วจึงปฏิบัติเหมือนกับบ่อใหม่ แต่ถ้าไม่สามารถสูบน้ำให้แห้งได้จำเป็นต้องกำจัด ศัตรูปลาให้หมดเสียก่อน ศัตรูของปลาตะเพียน ได้แก่ พวกปลากินเนื้อ เช่น ปลาช่อน ปลาดุก กบ เขียด และงู ควรใช้โล่ ดินสด 1 กิโลกรัมต่อปริมาณน้ำ 100 ลูกบาศก์เมตร วิธีใช้คือทุบหรือบดโล่ดินให้ละเอียดนำลงแช่น้ำลึก 1 หรือ 2 ปีบ ขยำโล่ดินเพื่อให้ น้ำสีขาวออกมาหลายๆ ครั้งจนหมดแล้วนำลงไปสาดให้ทั่วบ่อ ศัตรูพวกปลาดังกล่าวก็จะตายลอยขึ้นมา ต้องเก็บออกทิ้ง อย่าปล่อยให้เน่าอยู่ในบ่อ ก่อนที่จะปล่อยปลาลงเลี้ยง ควรทิ้งระยะไว้ประมาณ 10 วัน เพื่อให้ฤทธิ์ของโล่ดินสลายตัวเสียก่อน ส่วนน้ำที่จะระบายเข้ามาใหม่ ควรใช้ตะแกรง กรองเอาเศษต่างๆ และปลาอื่นๆ ไม่ให้เข้ามาในบ่อได้

การใส่ปุ๋ยในบ่อเลี้ยงปลา

อัตราการใช้ปุ๋ยคอกที่นิยมใช้กันส่วนใหญ่ อยู่ในระดับ 150-200 กิโลกรัม /ไร่ ใส่ทุก ๆ ช่วง 2 - 3 เดือนปริมาณแตกต่างกันไปตามสภาพของบ่อ และความหนาแน่นของปลาที่เลี้ยง สำหรับอัตราการใช้ปุ๋ยวิทยาศาสตร์ก็จะ แตกต่างกันไปตามชนิดของปุ๋ยคือ ปุ๋ยฟอสเฟต เป็นที่นิยมใช้กันมากที่สุด พอสรุปได้ว่า ควรใช้ประมาณ 25 - 30 กิโลกรัมต่อ 6 ไร่ต่อ 6 เดือน ปุ๋ยไนโตรเจน อัตราการใช้ไม่ค่อยแน่นอนแตกต่างกันไปแต่ละท้องถิ่น เช่น ปุ๋ยแอมโมเนียเหลว มีไนโตรเจนอยู่ 20 เปอร์เซ็นต์ ใช้ 150 ลิตรต่อ 6 ไร่ ส่วนผสมปุ๋ย N P K 300 - 500 กิโลกรัมต่อ 6 ไร่ต่อปี

การเลี้ยงปลาตะเพียนในบ่อดิน บ่อที่เหมาะสมควรมีขนาดเนื้อที่ที่ผิวน้ำ มากกว่า 400 ตารางเมตรขึ้นไป ลึกประมาณ 1- 1.5 เมตร หลังจากเตรียมบ่อ ดังได้กล่าวมาแล้ว ปล่อยลูกปลาขนาด 1.5 - 2 เซนติเมตร ในอัตรา 3 - 4 ตัว/ตารางเมตรให้อาหารวันละ 2 เวลา เช้า - เย็น ในอัตรา 3 - 4 เปอร์เซ็นต์ ของน้ำหนักตัวปลา รูปแบบบ่อที่ใช้เลี้ยงควรมีระบบการระบายน้ำที่ดี

การเลี้ยงปลาตะเพียนในนาข้าว ควรมีเนื้อที่ประมาณ 10 - 15 ไร่ การตัดแปลงพื้นที่นาให้เป็นนาปลาก็สามารถปฏิบัติได้ง่าย โดยขุดดินในพื้นที่นา รอบๆ ถมเสริมคันดินให้สูงขึ้นทำให้มีความแข็งแรงจะทำให้เกิดคูรอบคันดิน สามารถเก็บกักน้ำให้ขังอยู่ในพื้นที่นา ใช้สำหรับเลี้ยงปลา คูที่ขุดนี้ควรมีขนาด กว้างไม่น้อยกว่า 50 ซม. ลึกประมาณ 30 เซนติเมตร คันดินควรสูงประมาณ 75 - 100 เซนติเมตร เหลือให้คันดินสูงกว่าระดับน้ำสูงประมาณ 60 เซนติเมตร กว้าง 50 เซนติเมตร มุมที่จะเป็นทางระบายน้ำออกจากรานาควรเป็นด้านที่ต่ำสุด ถ้าเป็นไปได้ขุดหลุมกว้าง 1 เมตร ยาว 1 เมตร ลึก 60 - 70 เซนติเมตรไว้เพื่อ สะดวกในการจับปลา โดยปลาจะมารวมกันเองในหลุมนี้เมื่อเวลาน้ำลดในฤดูเก็บเกี่ยว

ขนาดของปลาที่ปล่อยลงเลี้ยง ใช้ขนาด 3 - 5 เซนติเมตรขึ้นไป ปล่อยอัตรา 400 - 600 ตัว/ไร่ การใส่ปุ๋ยและการให้อาหารจะใช้น้อยกว่าการเลี้ยงแบบอื่นๆ เราจะให้อาหารเพียงวันละครึ่ง การปล่อยปลาจะปล่อยหลังจากตากกล้าประมาณ 7 วัน ปล่อยน้ำเข้านาให้สูงประมาณ 1 ฟุต ใช้ระยะเวลาในการเลี้ยงประมาณ 3 - 4 เดือน ซึ่งจะพอดีกับข้าวสุก ปลาที่โตมีขนาดพอนำไปจำหน่ายตาม ห้องตลาดได้ การเลี้ยงปลาตะเพียน สามารถเลี้ยงรวมกับปลาชนิดอื่นได้ เพื่อเป็นการใช้ประโยชน์ภายในบ่อให้ได้เต็มที่ ปลาแต่ละชนิดที่ปล่อยลงเลี้ยงร่วมกัน จะต้องโตได้ขนาดตลาดในเวลาพร้อมกัน เพื่อสะดวกในการเก็บเกี่ยวผลผลิต ปลาที่เหมาะสมกับการเลี้ยงปลาตะเพียน จะต้องไม่มีนิสัย ที่ชอบทำร้ายปลาชนิดอื่นและไม่ควรเป็นพวกปลากินเนื้อ

ปลาที่จะเลี้ยงจนโตได้ขนาดตามที่ต้องการ นอกจากใช้อาหารธรรมชาติ ซึ่งมีอยู่ในบ่อเลี้ยงจำเป็นต้องให้อาหารสมทบเพิ่มเติม เพื่อเป็นการเร่งให้ปลา มีอัตราการเจริญเติบโตเร็วขึ้น อาหารสมทบดังกล่าว ได้แก่ แหนเบ็ดและไข่น้ำ (ไข่น้ำเป็นพืชที่เกิดขึ้นลอยอยู่บนผิวน้ำปะปนกับพวกจอกแหน มีลักษณะเป็น เม็ดกลม ๆ ขนาดเท่าๆ กับสาकुเม็ดเล็กที่ยังไม่แช่น้ำ มีสีค่อนข้างขาวอ่อน ใช้โปรยให้กินสด ๆ) เศษผักต่างๆ โดยวิธีต้มให้เปื่อยผสมกับรำหรือปลายข้าว ที่ต้มสุก, กากถั่วเหลือง, กากถั่วลิสง ใช้แขวนหรือใส่กระบะไม้ไว้ในบ่อ ส่วน อาหารจำพวกเนื้อสัตว์ หรือสัตว์ที่มีชีวิต เช่น ตัวไหม ปลวก ไล่เดือน หนอน มด ฯลฯ ใช้โปรยให้กิน พวกเครื่องในและเลือดของพวกสัตว์ต่างๆ เช่น หมู วัว ควาย ใช้บดผสมคลุกเคล้ากับรำและปลายข้าว ซึ่งต้มสุกแล้ว นำไปใส่ไว้ใน กระบะไม้ในบ่อ

ต้นทุนและผลผลิตของการเลี้ยงปลาตะเพียน

ปลาตะเพียน ที่เลี้ยงกันตามอัตราการปล่อยปลา ที่กล่าวมาแล้ว จะมี ผลผลิตไร่ละประมาณ 800 - 1,000 กิโลกรัม ใช้เวลาเลี้ยงประมาณ 6-7 เดือน มีน้ำหนักประมาณ 3-4 ตัว/กิโลกรัม โดยมีต้นทุนประมาณ 8,000-10,000 บาท/ไร่ และต้นทุนที่สำคัญคือค่าอาหาร ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 45 ของต้นทุนทั้งหมด ราคาจำหน่าย ประมาณ 20-25 บาท/กิโลกรัม รายรับประมาณ 16,000-25,000 บาท/ไร่

โรคพยาธิและการป้องกันรักษา

ปลาตะเพียนมีการตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมได้ค่อนข้างไว เช่นการเปลี่ยนแปลงอุณหภูมิในรอบวัน ปริมาณออกซิเจนที่ละลายในน้ำ ความเป็นกรด – ด่างของน้ำ ตลอดจน สารพิษต่าง ๆ ที่มากกระทบ ดังนั้น การจัดการด้านคุณภาพน้ำที่ใช้เลี้ยงปลา มีความจำเป็นเพราะเป็นการป้องกัน การเกิดโรคไว้ล่วงหน้าก่อน

สาเหตุที่ทำให้ปลาเป็นโรค

- นำลูกปลาติดโรค – พยาธิมาเลี้ยงโดยไม่ได้กำจัดโรคพยาธิเสียก่อน
- เลี้ยงปลาหนาแน่นเกินไป
- ให้อาหารมากเกินไป
- น้ำมีคุณภาพเสื่อมโทรมลง
- คุณภาพอาหารต่ำหรือไม่สด

ปัญหาและอุปสรรคต่างๆ

ปัญหาทั่วไปที่มักจะพบ ได้แก่ ปลา ไม่เจริญเติบโตเท่าที่ควร ทั้งนี้ เพราะไม่ได้ถ่ายเทน้ำเป็นประจำ จึงทำให้เกิดเห็บปลาและหนอนสมออันเป็นพยาธิ ของปลา หรือโรคจากแบคทีเรีย ซึ่งเกิดจากการเลี้ยงปลาแน่นเกินไป ศัตรูของปลาตะเพียน ได้แก่ ปลาช่อน ปลาชะโด ปลาดุก กบ เขียด งูกินปลา และนก ฯลฯ ปัญหาใหญ่อีกประการหนึ่ง คือ การลักขโมยซึ่งมีวิธีการหลายอย่าง เช่น ใช้ตาข่าย แห กระชัง ลอบ ทำให้เกษตรกรผู้เลี้ยงปลาประสบการขาดทุนมาก หลายรายแล้ว อนึ่ง ปัญหาเหล่านี้ ผู้เลี้ยงควรศึกษาและแก้ไขโดยใกล้ชิด พร้อมทั้ง ปฏิบัติตามคำแนะนำในด้านวิชาการจากเจ้าหน้าที่ของกรมประมงอย่างเคร่งครัด

แนวโน้มของการเลี้ยงปลาตะเพียน

ปลาตะเพียนเป็นปลาพื้นบ้านของคนไทย ประชาชนนิยมบริโภค อย่างแพร่หลาย ส่วนของผู้เลี้ยงปลาตะเพียนเป็นปลาที่เลี้ยงง่ายเจริญเติบโต เร็วเป็นที่ต้องการของตลาด สำหรับต้นทุนการผลิตก็ไม่สูงมาก ดังนั้น การเลี้ยงปลาชนิดนี้จึงเป็นทางเลือกที่น่าสนใจอีกทางหนึ่ง

